

A köteteknek rövidben is gazdag anyagú utószavai szintén tőle valók. A felnőttek oktatását vállaló értelmi alászállás helyett inkább az értőkhöz fordul, az egyes időrendi csoportokból előzőleg megszólaltatott darabokhoz nagy távlatú lélektörténeti és kortmegéreztető háttérrel vázolva. E lapokat forgatva megint alkalmunk adódik elámulni azon a megoldhatatlanul paradox csodán, hogy a művészet szellemét is formáló kor- és környezet-erők ennek az általuk determinált szellemnek maguk még nagyobb mértékben függvényei. A kor Goetheje Goethe-kor teremtményévé magasodik.

Rédey Tivadar.

Körmendi Ferenc : Ind. 7, 15 via Bodenbach. (Athenaeum. — 1932.) A *Budapesti Kaland* után ez a könyv nem jelent emelkedést Körmendi Ferenc írói pályáján. Amaz erőteljes kompozíciójú munka volt, igazi regény, ez inkább novella. Úgyis olyannak született, hogy novella legyen. A műfajok nem csupán esztétikai kategóriák: van egy mélyebb, metafizikai szükségszerűségük is. A *műfajiság* — a maga körében — nem kevésbé determinált jelenség, mint, mondjuk, a «sexus» a biológiai létezés világában. A határátlépések itt is veszedelmesek: a teremtés zsarnoki önkénye nem ritkán hermafroditát produkál. A regényt semmiesetre sem tekinthetjük «hosszabb lélekzetű» elbeszélésnek. A cselekményeknek, a jellemeknek, úgy szintén a társadalmi vagy történelmi keretezésnek azt a sokrétűségét és nagyvonaluságát, mely a regényben egységes egészé szövődik, a novella sohasem bírná el. A jó novella is egységes és szigorúan megkomponált, de egyetlen részlet-rajz. Regényből kitépott részlet-rajz vagy regénykivonat azonban még nem novella. Ugyanígy lehetetlen regénnyé higitani egyetlen novellát, vagy novellák sorozatából egységes regénytörzset építeni.

Az ilyen mesterkéltné műalkotásokat az «eredet bűne» emészti; első esetben a cselekmény szükségszerűen egysikű volta, a másodikban pedig a részek önállóságának kompozícióbontó ereje.

Körmendi Ferenc érzésünk szerint azzal vétkezett, hogy a kitűnő novellát gyengébb regénnyé duzzasztotta. Az ilyen munkának szükségképi velejárója a túlméretezett pszichológizálás, olyan értelemben, hogy a reális cselekmény mögött a szereplők tudatos vagy tudatalatti lelkivilága kavargog, mintegy második s *igazabb* történésként. Ebben a párhuzamosan bontakozó lélekdrámában azután különös szerep hárul a képzettársítások mechanizmusára. Akárcsak *Joyce*-nál, aki érezhetőleg mestere Körmendinek. Erre vall az a pszichológiai «durchkomponiert»-ság is, mely végigzúg a könyv lapjain, de Körmendi még nem tudta (vagy nem merte) «ad absurdum» fejleszteni a lélekábrázolásnak ezt a joycei módját: ő még kötöttebb, rendszeresebb. Még nem oldotta el hajóját a tizenkilencedik század biztonságos cövekeiről, tiszta és szabad verőfényben vesztegel, de a szeme már északi ködök felé kutat, látja az élet káotikusabb, értelmetlenebb értelmét. Ezt a zúrvarart és ezt a homályt ő még szabatos (itt-ott talán túlságosan is szabatos) formanyelven érzékelteti; a joyce-i parttalan s töretlen szóáradás még csak igen szűkreszabott határok között jelentkezik nála, inkább jellemzőként. Lehet, hogy Körmendi fejlődése nem is fordul a *Joyce*-mutatta irány felé (az *Ulys* és a *bodenbachi* történet cselekményének megegyezően *egynapos* időtartama végeredményben a véletlen számlájára is írható); lehet, hogy csupán tanul a mestertől s egyébként halad a maga mestéréjén. Mindenesetre, az a közlési mód és azok a feltétlen írói kvalitások, amiket eddigi munkáiban mutatott, megérdemlik a lehető legszerencsésebb kiteljesedést.

Az a munka tökéletes, mely mindent elmond, amit vállalt. De nem többet. Ebből a szempontból Körmendi «regénye» nem tökéletes. Izmai egészséges vonalát felesleges zsiradékparnák tompítják. Innen nehézsége s nem egy helyt fárasztó volta. Ez a hiba azonban — mint említettük — születési. Az *Ind. 7, 15 via Bodenbach* novellának született s a szerző jóakarató segítségével — regénnyé lett.

Kaposvár.

Szakáts László.

Magyar Irodalmi Ritkaságok. Péterfy és Bessenyei füzetek. — Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozataiból a második sorozatot Juhász Géza vezetésével a debreceni kereskedelmi iskola, a harmadikat dr. Lányi Ernő vezetésével a Bólyay-reál, a negyediket dr. Halász László vezetésével a Berzsényi reálgimnázium nyolcadikosai adták ki. Bessenyei György *Anyai oktatását* Sebestyén Erzsébet vezetésével a budapesti II. ker. tanítónőképző, a *Magyarság és Magyar nézőt* több tanár vezetésével a budapesti Mátyás király reálgimnázium nyomatta újra.

Vajthó László gyűjteményének két legsűrűbben szereplő szerzője — érthető okokból — Bessenyei és Péterfy. Péterfy színházi kritikáinak immár teljes gyűjteményét tartalmazza a sorozat. Az «Egyetértés» 1878—82-es évfolyamában megjelent bírálatok-több szempontból más Péterfyt ismerünk meg, mint klasszikussá vált tanulmányaiból. Ennek több oka van. Napilapba írja őket, ahol gyorsan kell dolgozni (panaszkodik is eleget), fiatal is, kezdő is, azonkívül legnagyobb részét rossz darabokkal volt dolga, amelyeket könnyedén vehetett. Csiky «Proletárok»-ját kivéve, nem igen talál elismernivalót a megbírált színművekben.

A bírálatok nem mélyek és nem adnak alkalmat Péterfy fejlett mű-

élvező képességének megismerésére, de a könnyenvevésből, a fölényből jó is származik: a szellemes gúny. Vagy az író alapötletét viszi ad absurdum, vagy komolyan veszi a darab valamelyik fonák gondolatát és nem győző csodálkozni azon, hogy a szerző nem marad hozzá következő, vagy (mint Jókai egyik darabjánál) dicséri a szép kiállítást, a nagyszerű kísérőzenét, de a szövegről hallgat.

Stílusa is könnyedebb, szelleme sebb, de néha már lompos is. Nem nagyon töri a fejét síma átmeneteken, német és francia szállóigéket kever mondataiba: leírja, ami eszébe jut, nem csiszolja, tömöríti mondanivalóját.

Péterfy azok közé a kritikusok közé tartozik, akik egy ideális darab képével a fejükben mennek színházba. Nem adják át magukat az egyszerű műélvezésnek, hanem az első szótól a függöny legördültéig a bennük élő ideállal hasonlítgatják össze a látottakat. Ez a fejében élő ideál a realista színmű. Akár a kompozíció, akár a jellemfestés ellen van kifogása, az ok mindig ugyanaz: nem valószerű. Ezért unalmasak szellemességük ellenére is néha ezek a kritikák. Más szempontból is boncolhatná ezeket a darabokat, nemcsak ebből az egyből. Például *Sardou* «Az ósdiak» c. darabját bírálva megállapítja, hogy «az egészben semmi mag, csupa héj». A közönségnek mégis tetszett, mert «a francia a héjat is ügyesebben találja fel, mint más a magot». Péterfy kritikája azt valóban bebizonyítja, hogy a darabban nincs mag, de az olvasó arra is kíváncsi lenne, hogy miben állt a héj ügyes feltalálása.

Bessenyei György számára maga a tudás is élmény: az adatok, tények felsorolása már műalkotás. Az Alföld közepéről Bécsbe szakadt magyar nemes lelkében olyan felindulást okoz a különböző történelmi és földrajzi tények megismerése, mint a filozófus-